
JEESSUSE TEGEVUSE KRONOLOOGIAST¹

Peeter Roosimaa

SISSEJUHATUS

Kristlus on ajalooline usund. Selle teke on seotud konkreetsel ajal ja konkreetses kohas tegutsenud ajaloolise isikuga. Kristluse rajaja Jeesus, keda hakati kutsuma ka Kristuseks, elas ja tegutses Rooma impeeriumi üsna väikestes, aga rahututes provintsidest Galileas ja Judeas. Praegu tunneme seda paikkonda Palestiinana. Kristluse kui uue religioosse liikumise algus seostub esimese sajandi 20. aastate lõpus Ristija Johannese ellukutsutud meelearandusliikumisega, mis tipnes inimeste süü (üles)tunnistamise ja sellele järgneva rituaalse toiminguga – ristimisega. Evangeeliumide tunnistuse järgi alustas Jeesus oma avalikku tegevust pärast seda, kui Johannes oli ta ristinud.

Selles töös on vaatluse all Jeesuse elu ajalised seosed, nii Jeesuse sünniaja kui ka avaliku tegutsemise ajavahemiku kindlakstegemine. Artiklis on üsna palju tähelepanu pühendatud küsimusele, kuid võrd on evangeeliumide teateid võimalik vaadelda kooskõlas muude, evangeeliumiväliste teadetega. Jeesuse sünniaja kohta annavad teateid Matteuse ja Luuka evangeeliumid. Jeesuse avaliku tegevuse relatiivse kronoloogia hindamisel lähtun Markuse evangeeliumist, mis oli eeskujuks teistele sünoptilistele evangeeliumidele, ja Johannese evangeeliumist, mis juutide pühadekalendrit järgides annab kõige rohkem kronoloogilisi pidepunkte.² Evangee-

¹ Artikkel on valminud ETF grandil 6754 toetusel.

² Vastupidi A. M ja G. Theißeni väitele „Die *chronologische Darbietung einzelner*

liumide kõrval pakuvad huvi andmed keiser Augustuse korraldatud rahvaloenduste kohta, samuti Quiriniuse Süürias tegutsemise ja keiser Tibeeriuse valitsusaja kohta. Juutide paasapühade aja määramiseks on olulised astronoomilised andmed. Eesti lugejat silmas pidades viitan sageli G. Krolli raamatule *Jeesuse jälgedel* (Tartu: Esto Ühing, 2002). Ühtlasi arvestan sellega, et paljud on tuttavad käsikirjalise tõlkega Ethelbert Staufferi raamatust *Jeesus. Kuju ja ajalugu* (EELK UI väljaanne).

JEEBUSSE SÜNNIAEG

Meie ajaarvamise aluseks on võetud Jeesuse sündimise aeg. Kristliku ajaarvamise pani VI sajandil paika Rooma munk Dionysius Exiguus. Ta pidas Jeesuse sünniaastaks 754. aastat *ab urbe condita* (linna, s.o Rooma asutamisest) ja luges seda 1. aastaks *post Christum natum*.³ Praegu me teame, et Dionysius Exiguusi andmed ei olnud päris täpsed. Kahjuks ei võimalda ka nüüdseks teadaolev info Jeesuse täpset sünniaega tuvastada. Pigem tuleb arvestada teatud ajavahemikuga.

Mt 2:1 tunnistuse kohaselt sündis Jeesus Herodes Suure valitsusajal. Seega võis Jeesus sündida kõige hiljem 4. aastal e.m.a – Herodes Suure surma-aastal.⁴ Ühtlasi toob Matteus ära loo Hommikumaa maagidest, kes tulid juutide vastsündinud kuningat kummardama (Mt 2:1–12). Nad olevat näinud sellekohast tähte (ὁ ἄστηρ). Millise astronoomilise ilminguga oli tegemist? Uurijate arvates võis tegu olla planeetide Jupiteri ja Saturni konstellatsiooniga, mis toimus 7. aastal e.m.a.⁵ See lugu heidab Jeesuse võimalikule sünniajale üksnes kaudset valgust. Täht oli küll maagide reisi

Taten Jesu unterliegt ebenfalls dem theologischen Gestaltungswillen der Evangelisten und ist historisch nicht zuverlässig” (vt Gerd Theißen, Anna Merz, *Der historische Jesus. Ein Lehrbuch*. 3. Aufl. [Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2001], 148), pean evangeeliumide teateid mitte vähem usaldusväärseteks kui muid nendeaegseid teateid.

³ Herbert Leroy, *Jesus. Überlieferung und Deutung*. 3. Aufl. Erträge der Forschung, Bd. 95. (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft; 1999), 51.

⁴ „Herodes Suur”, *Antiigileksikon*, I. (Tallinn: Valgus, 1983), 188.

⁵ Lähemalt vaata Gerhard Kroll, *Jeesuse jälgedel* (Tartu: Esto Ühing, 2002), 64–68.

ajendiks, kuid ei anna alust arvata, et Jeesus ka tegelikult sel ajal sündis. Lk 2:1–7 seob Jeesuse sündimise Keiser Augustuse korraldatud rahvaloendusega, samuti sellega, et Süüria maavalitsejaks oli sel ajal Quirinius⁶ (ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου). Seoses rahvaloendusega on öeldud, et keiser käskis kogu riigi rahva üles kirjutada, ja et see oli *esmakordne* (ἀπογραφὴ πρώτη) (Lk 2:1–2). Lk 2:41–52 leiame jutustuse sellest, kuidas vanemad võtsid 12-aastase Jeesuse paasapühadeks Jeruusalemma kaasa. Mt 2:22 selgitab, et kuna isa surma järel hakkas Judead valitsema Arhelaos, siis kartis Joosep pärast Egiptusest naasmist Judeasse jääda ning asus elama Naatsaretti. Kas neist teadetest tuleks järeldada, et 12-aastase Jeesuse matk Jeruusalemma pidi toimuma alles siis, kui Arhelaos oli juba Judea valitsuskohalt tagandatud? Ilmselt mitte. Arvatavasti tingis templikülastuse pigem see, et Jeesus hakkas juba täiskasvanuikka jõudma. Näiteks 3Esr 5:41 kohaselt peeti 12-aastaseid poisse juba täiskasvanuteks.⁷ See külustus võis toimuda ka Arhelaose valitsuse ajal. Kuna paasapühad olid väga rahvarohked, siis oli rahvasumma hulgast kedagi leida üsna raske – ning vaevalt Arhelaos Jeesuse püüdmisele üldse mõtleski.

Jeesuse sünniaja hindamiseks esitatud andmetest pean kõige olulisemaks rahvaloendust (*tsensus*). Teadaolevalt korraldas keiser Augustus oma valitsusajal vähemalt kolm rahvaloendust, nimelt 28. ja 8. aastal e.m.a ning 14. aastal m.a.j. Seejuures eristati kahte liiki rahvaloendusi, esimeseks neist rahvaloendus Rooma kodanike hulgas ehk *census populi Romani*, seda nii Itaalias kui ka provintsidel. Alates 13. aastast e.m.a korraldati rahvaloendusi ka nende hulgas, kes elasid provintsidel ega olnud Rooma kodanikud.⁸

⁶ Eestikeelses Piiblis on nimekujuks Küreenius (Lk 2:2).

⁷ Vt Hermann L. **Strack** und Paul **Billerbeck**. Hgg., *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*. 7. Aufl. Bd. 2 (München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1978), 144j; vt ka Wolfgang **Wiefel**, *Das Evangelium nach Lukas*. Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament, Bd. 3. Erich Fascher, Joachim Rohde, Christian Wolff, Hgg. (Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1988), 83.

⁸ *Ibid.*, 12. „Schätzung/Zensus“ (A. Rehn) – *Das grosse Bibellexikon*. Bd. 3. Hgg. Helmut Burkhardt (Wuppertal: R. Brockhaus, 1989), 1361. „Census“ – *Brockhaus Enzyklopädie in zwanzig Bänden*. 7. Ausg., Bd 3. (Wiesbaden: F. A. Brockhaus, 1967), 661. Joseph **Fitzmyer**, *The Gospel According to Luke* (I–IX). (New

Jeesuse sünniaja arvestamisel lähtume 8. aastal e.m.a toimunud loendusest. Luuka ütlusest (Lk 2:2), et selles osales „kogu elanikkond” (πᾶσαν τὴν οἰκουμένην) võib järeldada, et tegemist oli teist liiki loendusega. Seejuures ei pruukinud loendus hõlmata kogu impeeriumi korraga, vaid ainult mingit kindlat piirkonda.

Mida tähendab, et tegemist oli ἀπογραφή πρώτη, ei ole päris selge. Võimalik, et nii märgistati kõigi elanike esimest üleskirjutamist vastavas piirkonnas või siis peetakse silmas keiser Augustuse alustatud suurt loendust, mille kattis ka Palestiina. Gerhard Dellling pakub välja mõtte, et see võis tähendada Herodes Suure valitsusaja esimest loendust.⁹

Luuka tunnistus (vt Lk 2:2) tõstab üheks probleemiks Quiriniuse maavalitsejaks olemise Süürias. Teadaolevalt tõsis Quirinius konsuliametisse 12. aastal e.m.a. Aastatel 11.–7. e.m.a pidas ta sõjakäiku homonaadide vastu Väike-Aasias. See sõjakäik seob Quiriniust Süüriaga. On tehtud erinevaid oletusi selle kohta, kellenä Quirinius sõjakäiku juhtis. Tacitus ei nimeta tiitlit ega ametikohta, ainult Kiliikia mainimine osutab Süüriale. Et sõjakäigu osalisena tulid kõne alla vaid Süürias paiknevad leegionid, võib väejuhti julgesti samastada tolleaegse legaadiga. G. Kroll mainib, et Luukas on ainus ajaloolane, kes kinnitab sõnaselgelt, et Quirinius oli Herodesse eluajal Süüria asehaldur. Ühtegi põhjendatud vastuväidet, mis teeks Luuka tunnistuse vastuvõetamatuks, G. Krolli hinnangul ei leidu.¹⁰

Olgu siia lisatud, et Luukas ei kasuta Quiriniuse kohta mingit kindlat tiitlit, vaid verbi ἡγεμονεύω¹¹ partitsiipi, mis jätab konkreetse tiitli üsna lahtiseks.

York: Doubleday. The Anchor Bible, vol 28, 1981), 400.

⁹ „Schätzung” (Gerhard Dellling) – *Biblisch Historisches Handwörterbuch*. Bo Reicke, Leonhard Rost, Hgg. 3. Bd. (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966), veerg 1687.

¹⁰ Kroll, *Jeesuse jälgedel*, 16, 17, 19. Teisiti näevad olukorda G. Theißen ja A. Merz (vt Theißen, Merz, *Der historische Jesus*, 149), mis aga ei ole sugugi põhjendatum.

¹¹ ἡγεμονεύω – ees minema, teed näitama, juhtima, maavalitseja, prokuraator olema (Marju Lepajõe, *Kreeka-eesti Uue Testamendi õppesõnastik* (Tartu: Akadeemiline Teoloogia Selts, 2000), 48.

G. Krolli analüüsi kohaselt ei ole Quiriniuse positsioon Idas 11.–8. aastani e.m.a ajalooliselt tõendatud asjaoludega vastuolus. Sellel ajavahemikul võis Quirinius olla Süürias legaadiks. Seda võimalust kinnitab üks raidkiri ja Tertullianuse märkus, et Augustuse ajal korraldas Sentius Saturnius Juudamaal tsensusi.¹²

Augustuse korraldatud rahvaloendusi ja Quiriniuse Süürias valitsemise aega arvestades on tõenäoline, et just 8. aastal e.m.a korraldatud rahvaloendus sundis Joosepit ja Maarjat Petlemma minema, kus siis ka Jeesus sündis. Muidugi võis Jeesuse sünniaeg jääda ka juba 7. või isegi 6. aastasse e.m.a.¹³

JEESSUSE AVALIKU TEGUTSEMISE AEG

Enne kui keskenduda Jeesuse avaliku tegevuse seostamisele üldajalooga, on mõistlik püüda selgusele jõuda, kui kaua Jeesus üldse avalikult tegutses. Seepärast esmalt relatiivsest kronoloogiast.

Relatiivne kronoloogia

Üldlevinud on arvamus, et Jeesus tegutses avalikult ligi 3,5 aastat. Selline seisukoht toetub evangeeliumide kronoloogiliste pidepunktide tõlgendustele. Sünoptilised evangeeliumid ja Johannese evangeelium pakuvad seejuures erinevaid tugipunkte.

Sünoptiliste evangeeliumide kohaselt algas Jeesuse avalik tegevus tema ristimisega ja näib kestvat 1,5 aastat; Mk 2:23 kirjeldab lõikuse-eelset aega, seega kevadet,¹⁴ Mk 14:1 mainib taas kevadet, paasapühade ja hapnemata leiva pühade aega.¹⁵ Johannese evan-

¹² Kroll, *Jeesuse jälgedel*, 16, 18, vt ka märkused 17–20; 431. Vt ka Rehn, *Schätzung/Zensus*, 1362.

¹³ Tsensus oli küllalt aeglane ettevõtmine ja võis Heroodese valitsusalale jõuda alles hiljem.

¹⁴ On arvamusi, et see võis olla lõikusaeg. Walter **Grundmann**, *Das Evangelium nach Lukas*. 8. Aufl. (Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1978), 91; st aeg pärast paasapüha või varane suvi. Ed Parish **Sanders**, *The Historical Figure of Jesus* (London: Penguin Books, 1995), 67. Arvestades Mk 6:30–44 paralleeli kirjakohtadega Jh 6:4–15 on Mk 2:23 pigem lõikuse-eelne aeg.

¹⁵ Üldtunnustatud seisukoha kohaselt oli nii Matteuse kui ka Luuka evangeeliumi

geeliumiga kõrvutades on oluline, et Markuse evangeelium alustab Jeesuse avaliku tegevuse kirjeldamist olukorrast, mil Ristija Johannes oli juba vangistatud (Mk 1:14). Seega jääb Mk 1:13 ja 1:14 vahele aeg, mille pikkust evangeelium ise ei võimalda määrata. Kui jälgida neljandat evangeeliumi, siis Jh 3:24 järgi on Ristija Johannes veel tegev, ta ei tegutse enam alles kirjakoha Jh 5:35 kohaselt. Neljandast evangeeliumist saame veel teada, et viie tuhande mehe söötmine (Mk 6:30–44) toimus paasapühade paiku (Jh 6:4–15).

Kui vaadelda Johannese evangeeliumi, siis see näib käsitlevat üle kolme aastast ajavahemikku (nelja paasapühaga), mille keskel paikneb Ristija vangistamine:

Jh 1:29, 41–51 algab Jeesuse avalik tegutsemine;

Jh 2:13, 23 loeme esimesest paasapühast;

Jh 3:24 on Ristija Johannes veel tegev;

Jh 4:35 on talv;

Jh 5:1 on lähemalt määratlemata juutide püha, mida meelsasti peetakse sügisel toimunud lehtmajade pühaks.¹⁶ Seega jäi teine paasapüha mainimata;

Jh 5:35 kohaselt Ristija enam ei tegutse;

Jh 6:4 on tulemas kolmas paasapüha;

Jh 7:2 on jälle sügis;

Jh 10:22 on taas talv, templipühitsemise püha;

Jh 11:55 kuuleme neljandast paasapühast, Jeesuse surmapaasast.

Selle käsitluse järgi tegutses Jeesus üle kolme aasta (enamasti loetakse selleks ajaks 3,5 aastat), alguses Ristija Johannese varjus, seejärel täiesti iseseisvalt, mõnikord põhjas, teinekord lõunas, Jeruusalemmas ja mujal.

Ethelbert Stauffer pakub välja veelgi pikema ajavahemiku. Tema arvates sobib Jh 1:29, 41–51 kirjeldus kokku paasapühadeaegse olukorraga.¹⁷ Seega olevat Jeesus tegutsenud vähemalt neli aastat. Siiski tundub viimane eeldus liig otsitud.

Kui võrrelda evangeeliume omavahel, siis on näha, et Johan-

koostamisel eeskujuks Markuse evangeelium, mistõttu Johannese evangeeliumiga võrdlemiseks piisab üksnes Markuse evangeeliumist.

¹⁶ Ethelbert **Stauffer**, *Jesus. Gestalt und Geschichte* (Bern: Franke, 1957), 17.

¹⁷ *Ibid.*

nese evangeeliumi kronoloogiat ei õnnestu sünoptiliste evangeeliumide ajakavasse paigutada, küll on see aga võimalik vastupidi. Markuse evangeeliumis mainitud Jeesuse avaliku tegevuse algusele (Mk 1:14–45) sobiks Johannese evangeeliumis vastama kirjakohat Jh 4:43–54. Omavahel oleksid vastavuses viie tuhande mehe söötmisest jutustavad kirjakohad – Mk 6:30–44 ja Jh 6:4–15. Jh 6:4 järgi toimus see paasapühaeelsel ajal. Samuti langeksid kokku Jeesuse surmapaasa lugusid käsitlevad kirjakohad Mk 14:1–11 ja Jh 11:55–12:11. Kui Markus oleks üles tähendanud ka sündmused, mis on kirjas enne Jh 4:43, siis paigutuksid need salmide Mk 1:13 ja 1:14 vahele.

Kõikides evangeeliumides on ära toodud lugu sellest, kuidas Jeesus puhastas templi. Sünoptilised evangeeliumid mainivad seda sündmust Jeesuse tegevuse lõpus, neljas evangeelium aga alguses (vt Mk 11:15–19 paral.; Jh 2:12–16). Kuna need kirjeldused on paljudes detailides omavahel väga sarnased, siis vaevalt võib siin rääkida kahest templipuhastusest. Seega, kumb variant on kronoloogiliselt õige? Jeesuse tegevust jälgides leiduks argumente mõlema variandi kasuks, kaalukeeleks võiks olla evangeeliumide kompositsioonianalüüs.

Kui lähtuda Johannese evangeeliumi kronoloogiast, siis paigutuks templi puhastamise lugu Markuse evangeeliumis kirjakohtade Mk 1:13 ja 1:14 vahele, kus ta mõjuks aga täiesti pidetu võõrkehana, millest lugeja ei oskaks palju arvata. Oma praegusesse asukohta viigipuu needmise loo (Mk 11:12–14, 20–22) keskele (Mk 11:15–19) on autor selle paigutanud rakendades kirjanduslikku võtet, mida nimetatakse sahteltehnikaks või sahteldamiseks.¹⁸ Markuse evangeeliumis on selle võtte kasutamine sagedane. Sahteltehnika puhul tõstetakse esile erinevate sündmuste vahelisi sisemisi, ka teoloogilisi seoseid. „Nähtavale tulevad mitmesugused kontrastid. Eelkõige just sahtli ülesandeks on heita valgust teda ümbritsevale loole, aidata paremini mõista inimeste tegevusmotive. Tähtis on nende jutustuste vaheline sisuline, olemuslik side. See-

¹⁸ Põhjalikumat analüüsi vt Peeter **Roosimaa**, „Sahteltehnika Markuse evangeeliumis” – *Akadeemia* (mai 1999), 1019–1029.

juures kronoloogiliselt võisid kirjeldatavad sündmused toimuda täiesti erinevatel aegadel. Lähtudes põhjuse-tagajärje seosest on üldine seaduspärasus, et sahtli sündmustik on toimunud varem.”¹⁹ Sahteltehnikaga oskuslikult ümber käies tehakse lugejale selgeks, et viigipuu needmise puhul on tegemist prohvetliku kohtuimega, mis kandis endas väga tõsist sõnumit. Selle läkituse mõistmisele aitab oluliselt kaasa sahtlina sisse toodud templipuhastamise lugu. Teksti praegune asukoht osutab ühtlasi templikonflikti sisulisele sidemele Jeesuse kannatusaja sündmustega.

Kui pooldada templipuhastuse ajastamist Jeesuse tegevusaja lõpuaastatesse, siis on raske argumenteerida, miks on see sündmus Johannese evangeeliumis Jeesuse tegevusaja algusesse seatud. Seega võib pidada tõepäraseks, et sünoptilistes evangeeliumides on templikonflikt paigutatud Jeesuse tegevuse lõpunädalatesse kirjanduslikel kaalutlustel, Johannese evangeeliumis on see aga kronoloogilistel põhjustel esitatud Jeesuse tegevuse alguses. Seda seisukohta ei lükka ümber ka see, et Jeesuse kohtuprotsessil tuleb templivastane süüdistus jutuks ainult sünoptilistes evangeeliumides (Mk 14:57–59 ja Mt 26:60–62), Johannese evangeeliumis see aga puudub.²⁰ Kohtuprotsessi käigust nähtub, et see süüdistus ei olnud piisav. Ilmselt seepärast, et tunnistajad ei suutnud küllalt kokkulangevalt tunnistada. See oleks mõistetav, kui templipuhastus oleks juhtunud mõne aasta eest, mitte aga üksnes mõned päevad tagasi. Johannese evangeelium aga ei too tunnistajate ülekuulamist juudikohtus üldse esile, kohtuprotsessi kogu raskus on suunatud Rooma kohtule. Pealegi ei pruukinud kõik juudid, eelkõige variserid, Jeesuse korraldatud templipuhastust hukka mõista. Näiteks väärub tähelepanu variser Nikodeemose sõnum Jeesusele: „Rabi, me teame, et sa oled Jumala juurest tulnud Õpetaja” (Jh 3:1–12).

Kui võtta kokku senise analüüsi tulemused, siis võiks Jeesuse avaliku tegevuse kestvust hinnata pikemaks kui kolm aastat.

¹⁹ *Ibid.*, 1020.

²⁰ E. P. Sanders peab seda süüdistust Jeesuse surmamõistmise peamiseks põhjuseks; Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, 67j. Kuid ega Kaifase ja ta pooldajate jaoks ei kaotanuks Jeesuse skandaalne käitumine templis oma tähendust ka siis, kui see toimunuks mõni aasta varem.

JEESUSE AVALIKU TEGEVUSE SIDUMINE ABSOLUUTSE KRONOLOOGIAGA

Jeesuse tegevuse algus

Kuidas õnnestub relatiivse kronoloogia sidumine absoluutse kronoloogiaga? Kuna Jeesuse sünniaeg ei ole täpselt teada, ei ole kasutatav Luuka ütlus, et Jeesus oli oma tegevust alustades umbes kolmekümneaastane (Lk 3:23).²¹ Ilmselt soovis Luukas sellega markeerida Jeesuse sotsiaalset küpsust. Hellenistlikus maailmas saavutas mees igakülge sotsiaalse küpsuse 30-aastaselt.²² Sama võib öelda ka juutluse arusaama kohta. Nt preestriks võis mees saada alles kolmekümneaastaselt.²³ Ka leviitide teenistuskohustused algasid kolmekümneaastaselt (vt 4Ms 4:2–3 jt). Küll võib Jeesuse tegevusaja määratlemiseks kasutada evangeeliumide tunnistust, et Jeesus alustas oma avalikku tegevust Johannese ristimistegevuse ajal, Johannes aga hakkas kuulutama ja ristima Rooma keiser Tiberiuse 15. valitsusaastal (Lk 3:1–22).

Millal oli keiser Tiberiuse 15. valitsusaasta? E. Stauffer peab selleks ajavahemikku 1. jaanuarist 31. detsembrini 28. aastal.²⁴ Herbert Leroy peab Süüria arvestuse järgi selleks aega 27. aasta 1. oktoobrist kuni 28. aasta 30. septembrini.²⁵ Teadaolevalt suri Augustus 19. augustil 14. aastal. Sellele tuginedes kestis Tibe-

²¹ Seda vastupidi nt eelmise sajandi alguse teoloogi Theodor Zahni arvamusele. Vt Theodor **Zahn**, *Das Evangelium des Lucas*. Nachdr. aus dem Auflage vom Jahr 1920 (Wuppertal: R. Brockhaus, 1988), 205j. Walter Grundmann seob Jeesuse vanust vanatestamentlike eeskujudega. Vt Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas*, 112.

²² Nt kuni 30 eluaastani peeti Kreekas meest nooreks. „Lebensalter” (Gerhard Binder und Maren Saiko) – *Der neue Pauly, Enzyklopädie der Antike*. Bd. 6. Hubert Canik, Helmuth Schneider, Hgg. (Stuttgart, Weimar: Metzler, 1999, 1207–1212), 1208. Või nt Ateenas võis kohtunikuks saada üle 30 aasta vanune mees. „Dikastes” (Gerhard Thür) – *Der neue Pauly, Enzyklopädie der Antike*. Bd. 3, Hubert Canik, Helmuth Schneider, Hgg. (Stuttgart, Weimar: Metzler, 1997), 569.

²³ „Preestrid, leviidid ja ohvrid” – *Piiblientsüklopeedia*. (Tallinn: Eesti Raamat; Logos, 1996, tõlge eesti keelde), 126–127.

²⁴ Stauffer, *Jesus. Gestalt und Geschichte*, 17.

²⁵ Leroy, *Jesus. Überlieferung und Deutung*, 95.

riuse viieteistkümnes valitsusaasta 28. aasta 19. augustist kuni 29. aasta 18. augustini. Sellist arvestust pidasid vanad ajalookirjutajad ja kronograafid.²⁶ Nagu H. Leroy nii peab ka G. Kroll keiser Tiberiuse 15. valitsusaasta alguseks 27. aasta oktoobrit. Nimelt oli Oriendis Seleukoste ajast peale kasutusel Süüria ajaarvamine, mille olid üle võtnud ka Palestiina juudid ja mida Luukas võis kasutada. Selle arvestuse järgi lõppes uue valitseja esimene valitsusaasta tavalise aasta lõpuga. Süüria uusaasta esimene päev oli 1. oktoober. Seega oli Tiberiuse esimene valitsusaasta väga lühike, 19. augustist 30. septembrini 14. aastal. Nii kestis Tiberiuse viieteistkümnes valitsusaasta Süüria ajaarvamise järgi 27. aasta 1. oktoobrist kuni 28. aasta 30. septembrini. Võib arvata, et umbes 27./28. aasta vahetuse paiku Jeesus ristiti ja algas tema avalik tegutsemine.²⁷ 28. aasta kevade paasapühade aegu puhastas Jeesus templi (vt Jh 2:12–16). Selle kõigega on kooskõlas ka juutide väide, et seda templit on ehitatud 46 aastat (Jh 2:20). Mõeldud on Herodes Suure ajal alanud templi põhjalikku renoveerimist, millega tehti hakatust 19. aastal e.m.a.²⁸ Sellest 46 aastat edasi lugesdes saamegi 28. aasta.²⁹

Jeesuse tegevuse lõpp

E. Staufferi kronoloogiliste tähelepanekute kohaselt pidi Jeesuse ristimine toimuma 28. aasta kevadel ja ristilöömine 32. aasta paasapühadel.³⁰ Eelnevast arutelust lähtudes pidanuks see aga toimuma 31. aastal. Kui arvestada evangeeliumide tunnistusega, siis ei saanud Jeesuse ristilöömine toimuda ükskõik millisel aas-

²⁶ „Tempel“ (H. P. Rüger) – *Biblisch-Historisches Handwörterbuch*. 3. Bd. Bo Reicke, Leonhard Rost, Hgg. (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966, 1940–1947), 1946.

²⁷ Vt Kroll, *Jeesuse jälgedel*, 147–149; 183, 451.

²⁸ *Ibid.*, 126, 185, 350. Vt ka „Jesus Christus“ (Gerhard Friedrich) – *Biblisch-Historisches Handwörterbuch*. 2. Bd. Bo Reicke, Leonhard Rost, Hgg. (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1964, 859–866), 861.

²⁹ G. Theißen ja A. Merz nimetavad aastat 27 või 28; Theißen, Merz, *Der historische Jesus*, 151.

³⁰ Stauffer, *Jesus. Gestalt und Geschichte*, 18.

tal. Nimelt pidi see päev langema reedele, Johannese evangeeliumi järgi 14. nisanile. G. Kroll kirjutab: „Karl Schochi 1928. aastal kontrollitud Berliini Astronoomilise Arvutusinstituudi noorkuutabelite järgi langes paasapühaeelne päev aastail 28–34 m.a.j reedele kaks korda ja nimelt 30. aastal 7. aprillil ja 33. aastal 3. aprillil. [...] Arvestades kõiki ebakindlusfaktoreid, mis on seotud iga kronoloogilise arvestusega, saame tulemuseks, et Pilaatuse protsess ja Jeesuse ristilöömine toimusid kõige suurema tõenäosusega 30. aastal m.a.j. See reede oli meie kalendri järgi väga tõenäoliselt 7. aprill.”³¹

Traugott Holz peab tõenäoliseks, et Jeesus suri 30. aastal. Tema hinnangul tulevad kõige tõenäolisemalt arvesse 30. ja 31. aasta. Igal juhul jääb teatud ebakindlus püsima.³² Ka Weddig Fricke sõnutsi jääb Jeesuse surmapäev vaieldavaks. Seejuures loeb ta võimalikuks Jeesuse surma kuupäevaks 7.04.30, sel reedesel ööl vastu laupäeva oli paasapüha täiskuu.³³

Miks nimetatakse siin ebakindlusfaktorit? Selleks on ilmastik. Antiikajal määrati kuu algust noorkuu nähtavale ilmumise järgi. Kui taevast juhtus olema pilves, siis võis see päev nihkuda.³⁴

Võttes arvesse erinevate uurijate analüüsi tulemusi, jääb Jeesuse surm tõenäoliselt 30. aastasse, mitte aga 31. aastasse, millele viitas varasem rehkendus. Seega sai Jeesus avalikult tegutseda ainult natuke üle kahe aasta. Nüüd aga kerkib küsimus, kuidas hinnata eelnevat analüüsi, mis põhines evangeeliumi tekstidel, isearanis Johannese evangeeliumi tunnistusel?

³¹ Kroll, *Jeesuse jälgedel*, 350.

³² Traugott Holz, *Jesus aus Nazaret. Was wissen wir von ihm?* (Zürich: Benziger Verlag, 1981), 116j.

³³ Weddig Fricke, *Standrechtlich gekreuzigt. Person und Prozeß des Jesus aus Galiläa* (Buchschatz bei Frankfurt (Main): Mai Verlag, 1986).

³⁴ Theißen, Merz, *Der historische Jesus*, 154. Noorkuu kindlaks tegemisest lähemalt vt Kroll, *Jeesuse jälgedel*, 350; samuti Leroy, *Jesus. Überlieferung und Deutung*, 94.

Relatiivse kronoloogia korrektsioon

Uurimistulemused, mis kinnitavad, et Jeesus tegutses avalikult ainult natuke üle kahe aasta, paistavad olevat igati tõepärased. Kas neid tulemusi oleks võimalik tõestada ka evangeeliumide tunnistustega? Siinkohal käsitleme just Johannese evangeeliumi kronoloogilisi teateid.

Johannese evangeeliumis on juutide pühadel tähtis roll.³⁵ Torcab silma, et selle evangeeliumi autor jälgis Jeesuse elu sündmusi juutide pühadekalendri tüginedes. Seejuures on tähelepanuväärne, et autor nimetab pühi alati koos määrava artikliga, välja arvatud Jh 5:1.³⁶ Nii võiks Jh 5:1 uue loo algusfraasi tõlkida: „Pärast seda³⁷ oli juutidel mingi püha ja Jeesus läks üles Jeruusalemma.” Jääb mulje, et autor ei taha seda Jeesuse Jeruusalemma külastust teiste pühadega samas süsteemis näidata. See lugu oli teksti sisse paigutatud mitte kronoloogiliselt, vaid mingitel muudel kompositsioonilistel põhjustel.

Seda, et Johannese evangeeliumi lood nii-öelda päris õiges järjekorras ei kulge (nii kronoloogiliselt kui ka Jeesuse geograafilist liikumist arvestades), märgati juba varakult.³⁸ Käesoleva teema seisukohalt on mõte selles, et Jh 5. peatükk ja osa 7-ndast peatükist (7:15–24), mis ilmselt moodustasid algselt ühtse terviklo³⁹, paistavad paiknevat vales kohas. Juba II sajandil vahetas Tatian ära Jh 5. ja 6. peatükid. Arvatav algne järjestus oli 4:1–54; 6:1–

³⁵ Pühade kohta vt Jh 2:13,23; 5:1; 6:4; 7:2,11,14,37; 10:22; 11:55; 12:1; 13:1; 18:28,39; 19:31,42.

³⁶ Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*. 27. revidierte Aufl. (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993), 251-317 ei anna ühegi eelmises joonealuses viites nimetatud püha (välja arvatud Jh 5:1) juures kasutatud määrava artikli kohta mingeid muid variante. Jh 5:1 nimetatud juutide pühaga seoses esineb aga erinevaid variante nii artikli kasutuse kui ka püha nimetuse osas.

³⁷ „Pärast seda” – μετὰ ταῦτα – on uue loo algust näitavaks fraasiks, mis ei pruugi seostuda eelneva looga.

³⁸ Vt Jürgen **Becker**, *Das Evangelium nach Johannes*. Kapitel 1–10. 3. überarbeitete Aufl. Ökumenischer Taschenbuchkommentar zum Neuen Testament; Bd. 4 (Gütersloh: Gütersloher Verlags-Haus Mohn, 1991), 32–36.

³⁹ Sellise tervikuna oleks see sobinud ka evangeeliumisse, kuid ka Jh 7:15–24 eraldi esitamine on põhjendatud, sest vaadeldavas tekstiosas toonitav Jeesuse õpetuse päritoluküsimus ja traditsioonilisest erinev Pühakirja tõlgendamine oli korduvaks probleemiks ja Jeesuse süüdistamise põhjuseks.

71; 5:1–47; 7:15–24; 7:1–14. See tähendab, et keegi olevat teksti osade järjekorda oluliselt muutnud. Siin on probleemiks puuduvad käsikirjad, milles peatükid Jh 5–7 ei asetseks tänapäevases järjekorras, samuti puuduvad käsikirjad ilma Jh 21, st vastavad muudatud pidanuks toimuma väga vara. Võimalik, et lausa esimese käsikirja juures.⁴⁰ Ilmselt oli siin siiski tegemist autori enda kompositsiooniliste otsustega.

Millise pühaga võib Jh 5:1 puhul olla tegu? G. Kroll ütleb: „Kõne alla saab tulla ainult kolm palverändurite püha: paasapüha, nelipüha ja lehtmajadepüha. Tõendatuma tekstivariandi põhjal – „juutide püha” – otsustame nelipüha kasuks aastal 29 m.a.j.”⁴¹ Siiski on olemas ka käsikirjavariante, mille kohaselt võiks olla tegemist kas hapnemata leibade pühaga või lehtmajadepühaga.⁴² Näiteks E. Stauffer peab seda püha lehtmajade pühaks.⁴³

Kui tunnistada õigeks, et Jh 5. peatükk ja Jh 7:15–24 ei ole kronoloogiliselt õigesti paigutatud, ja võtta kogu see tekst lihtsalt evangeeliumist välja, jääb alles täiesti sidus ja Johannese evangeeliumile iseloomulik pärimustekst (välja arvatud Jh 7:53–8:11 – lugu abielurikkumiselt tabatud naisest, mis küll sisult sobib oma praegusele kohale, kuid mis algteksti siiski ei kuulunud ja mille väljenduslaad on sarnane pigem sünoptikute kui Johannese evangeeliumi omale⁴⁴). Kõik kirjeldatud sündmused paistavad nii kronoloogiliselt kui ka Jeesuse geograafiliselt liikumistrajektorilt olevat loogilises järjekorras.

Selle muudatuse tulemusel muutub kohe ka meid huvitav relatiivne kronoloogia, ja nimelt järgmiselt:

- Jh 1:29.41–51 algab Jeesuse avalik tegutsemine;
- Jh 2:13.23 kuuleme esimesest paasapühast;
- Jh 3:24 on Ristija Johannes veel tegev;
- Jh 4:35 on talv;
- Jh 6:4 on tulemas teine paasapüha;

⁴⁰ Vt Becker, *Das Evangelium nach Johannes*, 34j.

⁴¹ Kroll, *Jeesuse jälgedel*, 248.

⁴² Vt Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*, 259.

⁴³ Stauffer, *Jesus. Gestalt und Geschichte*, 17.

⁴⁴ Vt Becker, *Das Evangelium nach Johannes*, 332j.

Jh 7:2 on jälle sügis;
 Jh 10:22 taas talv, templipühitsemise püha;
 Jh 11:55 kuuleme kolmandast paasapühast, Jeesuse
 surmapaasast.

Selle kohaselt jääks Jeesuse avaliku tegutsemise ajaks natuke üle kahe aasta, nii nagu ka muudest andmetest selgus.

Mis võis olla neljanda evangeeliumi autori motiiviks nihutada kogu materjali esitamise kronoloogiliselt õiget järjekorda? Paistab, et tema käsutuses oli väga olulist pärimusmaterjali, mida oluks evangeeliumis kronoloogilise täpsusega raske esitada. Seepärast paigutas autor selle materjali oma teosesse mitte kronoloogiliselt, vaid nii, et selle sisu ülejäänud teosega võimalikult hästi haakuks. Sellist võtet on näha näiteks ka peatükkides 15–17. Neis ilmneb selgelt, et kirjakohta Jh 14:31 mõte jätkub Jh 18:1.⁴⁵ Sisult sobivad peatükid 15–17 Jeesuse ja tema jüngrite viimase ühise söömaajaga, moodustades ühe vestlusterviku. Samuti võib kompositsioonilist kujundamist märgata kolmandas peatükis. Selles on usutunnistuslik materjal (Jh 3:13–36) katkestatud Ristija Johannese tunnistusega (Jh 3:22–30). Selliseid näiteid võib leida veelgi (vt ka Jh 1:6–8.15; 10:1–18; 12:44–50).⁴⁶

Neljanda evangeeliumi autori võimalike motiivide mõistmiseks Jh 5 loo puhul vaatleme selle evangeeliumi üldist ülesehitust.

⁴⁵ Jh 14:31 lõpeb Jeesuse sõnadega „Tõuske, läki siit minema”, Jh 18:1 aga algab: „Kui Jeesus seda oli rääkinud, lahkus ta oma jüngritega üle Kidroni jõe. Seal oli aed, kuhu ta läks oma jüngritega”.

⁴⁶ J. Becker näeb nende näidete tekstides toimetaja(te) tegevust. Vt Becker, *Das Evangelium nach Johannes*, 40.

EKSKURSS: Johannese evangeeliumi ülesehitusest

Johannese evangeeliumi on püütud liigendada mitut moodi. Näiteks võib seda vaadelda nelja selgelt piiritletud osana, millele järgneb lisa:

- a) 1:1–18, Proloog;
- b) 1:19–12:50, Jutustused, dialoogid, kõned;
- c) 13:1–17:26, Jeesus üksi koos oma jüngritega;
- d) 18:1–20:31, Passioon ja ülestõusmine;
- e) 21:1–25, Lisa.⁴⁷

Jürgen Becker vaatleb seda kahe põhilise osana, millele eelneb proloog ja järgneb lisa:

- Proloog 1:1–18;
- I. põhiosa 1:19–12:50, Poja ilmutamine maailmale;
- II. põhiosa 13:1–20:29, Läkitatu ilmutamine omade ees;
- Lisa pt 21.⁴⁸

Evangeeliumis võib Jeesuse tegevuse ajalise kulgemise kõrval jälgida ka tema tegevuse geograafilist kulgu.⁴⁹ Kui jätta välja Jh 5 ja Jh 7:15–24, siis kujuneb Jeesuse tegevusest järgmine pilt:

- Tegutsemine põhjapiirkonnas (idapool Jordanit⁵⁰, kus tegutses Johannes, ja Galileas), Jh 1:19–2:11;
- Tegutsemine Judeas (k.a Jeruusalemmas) Jh 2:12–4:3;
- Teekond läbi Samaaria Galileasse, Jh 4:4–42;
- Tegutsemine Galileas, Jh 4:43–7:1;

⁴⁷ Chrls Kingsley **Barrett**, *Das Evangelium nach Johannes* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1990), 29.

⁴⁸ Vt Becker, *Das Evangelium nach Johannes*, 32j. Seejuures Becker nagu paljud teised ei pea pt 21 algse evangeeliumi hulka kuuluvaks.

⁴⁹ Nt K. Wengst on oma Johannese evangeeliumi kommentaari üles ehitanud lähtudes Jeesuse tegevuspiirkondadest, vt Klaus **Wengst**, *Das Johannesevangelium*. 1. Teilband, Kapitel 1–10 (Stuttgart; Berlin; Köln: W. Kohlhammer, 2000), 9–12.

⁵⁰ Rainer Riesner toob põhjendatult esile, et Jh 1:28 ütlus „See juhtus Betaanias, sealpool Jordanit, kus Johannes oli ristimas“ peaks osutama Galilea järvest kirdesse jäävale alale. Vt Rainer **Riesner**, *Bethanien jenseits des Jordan. Topographie und Theologie im Johannes-Evangelium* (Giessen: Brunnen, 2002), 76j, 117-128.

Tegutsemine Judeas, Jh 7:2–10:39;
 Pögenemine idapoole Jordanit ja tegutsemine seal,
 Jh 10:40–11:16;
 Kannatusaegne Judeas viibimine, mis lõpeb Jeesuse surmaga,
 Jh 11:17–19:42.

Sünoptikutega kõrvutades on Johannese evangeeliumi eripäraks see, et kirjeldatavaid sündmusi on suhteliselt vähe ja enamasti lisandub neile või areneb neist välja küllalt pikk diskussiooni või poleemika osa, mis toob esile Jeesuse isiku ja tema õpetuse erinevad küljed.

Jättes jällegi välja Jh 5 ja Jh 7:15–24, võib evangeeliumi sisu esitada järgmiselt:

Proloog, Jh 1:1–18;
 Johannese tunnistus, Jh 1:19–34;
 Jeesuse esimesed järgijad (jüngrid), Jh 1:35–51;
 Jeesuse esimene tunnustäht (ime Kaana pulmas), Jh 2:1–11;
 Templipuhastamine, Jh 2:12–25;
 Kohtumine Nikodeemosega, Jh 3;
 Kohtumine samaarlannaga, Jh 4:1–42;
 Jeesuse teine tunnustäht (tervendamine Galileas), Jh 4:43–54;
 Paasaaja söömaaeg, Jh 6;
 Jeesus lehtmajadepühadel, Jh 7 (v.a. Jh 7:15–24) ja 8;
 Pimeda tervendamine, Jh 9–10:21;
 Jeesus templiuuendamise pühal, Jh 10:22–42;
 Laatsaruse surnuist äratamine, Jh 11;
 Jeesuse salvimine, Jh 12:1–11;
 Jeesuse kuninglik sõit Jeruusalemma, Jh 12:12–50;
 Jeesuse lahkumiskohtumine, Jh 13–17;
 Jeesuse passioon, Jh 18–19;
 Jeesuse surnuist ülestõusmine ja ilmumised, Jh 20;
 Lisa, Jh 21.

Kõigest sellest jääb mulje, et evangeeliumis ei ole kesksel kohal mingi sündmus või ime iseenesest, vaid sellest alguse saanud diskussioon. Teatud sündmus on lihtsalt ajendiks, et ilmneksid Jeesuse isiku erinevad jooned.

Nagu näha, ilma Jh 5 ja Jh 7:15–24 on Johannese evangeeliumi ülesehitus täiesti tervik ja loogiline, samuti on arusaadav sündmuste toimumise kronoloogiline ning geograafiline järjekord. Ilmselt järgis evangeeliumi autor selles osas sündmuste ajaloolist toimumisjärjekorda. Ühtlasi leiavad siin tutvustamist väga olulised teemad, mis kõik iseloomustavad Jeesuse isikut ja tema erinevaid suhteid.

Ilmselt soovis autor käsitleda veel üht olulist teemade ringi, mille kohta tal oli pärimusmaterjali, aga mis kompositsiooniliselt ei sobitunud teose olemasolevasse üldisesse tervikusse. Tege mist on nimelt sündmustikuga, mis illustreerib ilmekalt Jeesuse ja juudiideoloogide vaheliste konfliktide teket. Jutt on Jeesusele kui Pojale antud meelevallast ja tema teistsugusest, tolle aja traditsioonist lahknevast suhtumisest Toorasse. E. Stauffer nimetab seda kõike isegi lahtiütlemiseks tooravagadusest.⁵¹ Lugu ise sai alguse ühe haige tervendamise hingamispäeval ja Jeesuse korraldusest, et tervenenu võtaks oma lamamisaseme ning läheks koju. Võib öelda, et Jh 5 pärimuse tekstilist tervikut mõneti rikkuv iseloom on täiesti õigustatud.⁵²

Kus aga võiks kronoloogiliselt paikneda Jh 5. peatükis kirjeldatud Jeruusalemma külastus? Üheks võimaluseks pakutakse peatüki Jh 6 järel.⁵³ Selle kasuks räägib tõik, et Jh 6:1 eeldab samasugust geograafilist situatsiooni nagu Jh 4:43–54, Jh 7:1-ga aga võiks sobida viienda peatüki, eriti Jh 5:18 situatsioon.⁵⁴ Kuid ka see paigutus pole päris probleemideta, sest seegi rikuks teksti sisulist tervikut. Nimelt jätkab Jh 7:114 kuuenda peatüki Galilea sündmuste temaatikat. Pealegi tähendaks see Jeesuse üsna ootamatut Jeruusalemma külastust ja mõne salmi järel tuleks juba uus Jeruusalemma külastuse kirjeldus. Veel äratav tähelepanu kirja koht Jh 7:11, mille järgi inimesed otsisid pühade ajal Jeesust. See

⁵¹ Vt Stauffer, *Jesus. Gestalt und Geschichte*, 63–65.

⁵² Markuse evangeeliumis on selliseks konfliktisündmuseks pattude andestuse küsimus (vt Mk 2:1–12). Ka seal on vastav lugu leidnud oma koha kompositsioonilistel kaalutlustel.

⁵³ Vt Becker, *Das Evangelium nach Johannes*, 34j.

⁵⁴ *Ibid.*, 33.

on mõistetav, kui Jeesus ka varem taoliste pühade ajal Jeruusalemmas viibis. Kui vaadelda peatükis 5 olevat lugu sisulisest küljest, siis sobib see rohkem Jeesuse tegevuse algusesse kui hilisemasse perioodi. Arvan, et see sobiks Galileas tegutsemise eelsesse aega (enne Jh 4:35–54), täpsemalt öeldes pidi see juhtuma enne Samaariast läbiminekut (enne Jh 4:1–42). Betsata tiigi ääres haige terendamise loo üheks võimalikuks paigutuseks oleks Jh 3 ja Jh 4 vahel. Seejuures ei oma tähendust, millise pühaga siin on tegemist, kas nelipühaga või lehtmajade pühaga. Veel varasemasse aega ei saa seda lugu nihutada seepärast, et siis tekiks sisuline vastuolu. Nimelt on Jh 3:23–30 järgi Ristija veel tegev, Jh 5:35 kohaselt on ta aga juba tegevusest kõrvaldatud.

Kui asetada Jh 5 ja Jh 7:15–24 tekst peatükkide 3 ja 4 vahele, mis võiks kronoloogiliselt õige olla, siis kirjanduslikult mõjuks see võõrkehana. See lõhuks ristimisteema tervikut. Salmid Jh 4:1–3 jääksid väga eraldiseisvateks.

Nagu eespool selgus, võib sellist pärimusmaterjali kompositsioonilist ümberpaigutamist leida Johannese evangeeliumis mujalgi. Minu arvates on kirjakohtade Jh 5 ja 7:15–24 kompositsiooniline lahendus igati sobiv. Tulemus on kirjanduslikult ladus, ühtlasi mõistab lugeja, et see lugu väljub sündmuste kronoloogilise järgnevuse raamidest (Jh 5 peatüki tekst eristub ümbritsevast tekstist selgesti: Jh 4:54 ja 6:1 kirjeldatud sündmuste kulgemise geograafiline kokkukuulumine, Jh 5:1 nimetatud püha juures määrava artikli puudumine).

KOKKUVÕTE

Evangeeliumide teated, samuti piiblivälised ajastuloolised teated, võimaldavad luua Jeesuse elust ja tegevuse kronoloogiast üsna usaldusväärse pildi. Luuka evangeelium pakub selliseid pidepunkte, mis võimaldavad ühendada Jeesuse elu sündmusi Rooma impeeriumi üldajalooga. Luukas rõhutab seost Jeesuse sünni ja Augustuse rahvaloenduse ning Quiriniuse Süürias tegutsemise vahel, samuti pärinevad temalt teated, et Ristija Johannes alustas oma tegevust keiser Tiberiuse 15. valitsusaastal. Matteuse evangeelium teatab,

et Jeesuse sündis kuningas Heroodese valitsusajal. Evangeeliumide tunnistuste ja astronoomiliste andmete põhjal võib Jeesuse tõenäoliseks surmaaajaks pidada 30. aasta paasapähi. Võrreldes sünoptiliste evangeeliumitega järgib Johannese evangeelium kõige rohkem juutide pühadekalendrit, seejuures on üles loetud kõik Jeesuse avaliku tegevuse aegsed paasapähad. Kõik see aitab jälgida Jeesuse tegevuse ajalist kulgu. Üksnes kirjakohta Jh 5:1 viide juutide mingile pühale ei ole kronoloogilise määratluse jaoks käibiv. Evangeeliumide teateid ja nendega seonduvaid andmeid kokku võttes saab Jeesuse elu daatumite kohta öelda järgmist:

Jeesuse sündimine	aastal 8–6 e.m.a
Jeesus kaheteistaastaselt	
Jeruusalemmas	5.–7. aastal
Ristija Johannese tegevuse algus	27./28. aasta talv
Jeesuse ristimine	27./28. aasta talv
Templipuhastus	28. aasta paasapähad
Paralleelne töö Ristija Johannesega;	
Jeesuse jüngrid ristivad	28. aasta suvi
Teekond läbi Samaaria Galileasse	28. aasta lõpp
5000 söötmine	29. aasta paasapähad
Teekond põhja poole	29. aasta suvi
Jeesus lehtmajade pühadel	
Jeruusalemmas	29. aasta september/oktoober
Jeesus templi uuendamise pühal;	
Töö ida pool Jordanit	29./30. aasta talv
Jeesuse surmapaasad	30. aasta paasapähad

Jeesuse avalik tegevus kestis suure tõenäosusega pisut üle kahe aasta.